

Dag Seierstad:

BØR INTERNASJONALT SAMARBEID VÆRE MELLOMSTATLIG ELLER OVERSTATLIG?

(Innledning på Nordisk Folkeriksdag, 2. august 2003)

DEL I: DET NORDISKE SAMARBEIDET SATT OPP MOT EU-SAMARBEIDET

En mulig definisjon å legge til grunn:

Internasjonalt samarbeid er **overstatlig** dersom statene kan bindes mot sin vilje.

Det er **mellomstatlig** dersom statene har beholdt sin suverenitet og bare bindes av de vedtak de sjøl har gått inn for.

La oss starte med to eksempler på internasjonalt samarbeid – to modeller på samarbeid som ligger ekstremt langt fra hverandre: EU-samarbeidet og det nordiske samarbeidet.

Det nordiske samarbeidet

Mange knytter diskusjonen av nordisk samarbeid til det som skjer i Nordisk Råd og Nordisk ministerråd. Men det er bare en liten del av det nordiske samarbeidet.

Det viktigste kjennetegnet ved det nordiske samarbeidet er at det har utvikla seg skritt for skritt – felt for felt. Og den viktigste metoden har vært det en kan kalle **gjensidig læring**. En har møttes over grensene og spurt: hvordan har dere løst dette problemet? Hvordan har dere møtt denne utfordringen?

Ministre har møtt hverandre, saksbehandlere i departement har tatt telefoner til kolleger i andre nordiske land, lærere har møtt hverandre på tvers av grensene. Fagforbund og andre interesseorganisasjoner har lært av sine partnere i andre nordiske land, journalister har snust opp nyheter, lovendringer og erfaringer gjort i andre nordiske land.

Ingen har trukket opp noe mål for hva denne formen for erfaringsutveksling skal føre til. Det fins ingen vedtak som fastlegger hva denne formen for samarbeid skal føre fram til. Det fins ingen traktater som binder nordiske land til å bruke bestemte midler – eller til å arbeide for bestemte mål. Erfaringene avgjør hva en velger å gjøre – egne erfaringer med egne tiltak – og andre erfaringer med andre typer tiltak.

Noen ganger har vi i Norge kopiert svenske løsninger alt for blindt og firkanta. Men vi har stått fritt til å forkaste dem når vi ser at de ikke fungerer slik vi ville.

Har dette vært en dårlig modell? Har denne formen for samarbeid hatt liten betydning for hvordan våre samfunn utvikler seg?

Hvis en sammenlikner hvordan lovverk og offentlig sektor har utvikla seg i de nordiske land etter andre verdenskrig, vil en se store likheter. Der hvor vi avviker fra hverandre, kan det forklares med ulike historiske tradisjoner og ulik næringsstruktur. Samarbeidsmodellen har vært utrolig effektiv hvis en måler effektivitet ut fra hvor likt resultatet er blitt på tvers av rensene i Norden.

Mange har latterliggjort det nordiske samarbeidet. Mange har f.eks. kalt Nordisk Råd for et supperåd, et råd der det bare prates og ikke handles.

Men Nordisk Råd skal ikke handle, hvis en med å handle mener å handle på vegne av medlemsstatene. Nordisk Råd har aldri hatt myndighet til å fatte vedtak som binder regjeringer og parlament i det

enkelte land. Rådet har vedtatt anbefalinger, har satt i gang felles utredningsarbeid og felles prøveprosjekt. Aldri noe mer.

Og sjølsagt har det fra tid til annen vært mye prat – unødvendig prat, pompøst prat, kort sagt ”politikerprat” i ordets dårlige betydning. Men Nordisk Råd er bare den synlige toppen på et enormt og stort sett usynlig nordisk kontaktarbeid – mellom ministre, saksbehandlere, interesseorganisasjoner, ordførere, lærere, vennskapskommuner, kulturarbeidere, idrettslag, elever.

Vi kontakter hverandre på tvers av de nordiske grensene fordi vi har nytte av det, fordi vi har glede av det, og av og til for å slå i bordet til hverandre – eller erte hverandre – slik det er mellom søsken.

EU-samarbeidet

Også innad i EU skjer det erfaringsutveksling av det slaget vi finner i Norden. Men viktige deler av EU-samarbeidet ser helt annerledes ut.

Det er fastlagt i traktater og i felles lover. Det binder statene til å arbeide for mål som er fastsatt på forhånd, mål som ikke hvert land på egen hånd kan justere underveis hvis erfaringene tilsier det. Ofte bindes statene til å ta i bruk bestemte midler for å nå målene, mens andre midler forbys. Den enkelte stat kan ikke på egen hånd endre slikt sjøl om erfaringene trekker i en slik retning.

Konkret eksempel: Den nordiske passunionen sammenlikna med passfriheten til EU gjennom Schengen.

La oss bruke et konkret eksempel som illustrasjon – innføringen av passfrihet i Norden på 1950-tallet og i Schengen på 1990-tallet.

Passfriheten i Schengen innebar at Norge – på linje med alle Schengenland -

- må bøye seg for alle vedtak EU fatter om yttergrensekontroll, innreiseregler, asyl- og flyktningpolitikk, politisamarbeid og rettssamarbeid.
- må ta på oss å føre yttergrensekontroll på vegne av EU mot resten av verden, og ta på oss kostnadene ved en slik kontroll.
- må gi opp den reelle handlefriheten i asyl- og flyktningpolitikken.
- måtte innføre visumplikt i forhold til alle våre hovedsamarbeidsland i Øst- og Sør-Afrika og mer enn 20 andre land i den tredje verden.
- blir bundet til et politisamarbeid som vi ikke har oversikt over eller innflytelse over, og som erstatter åpen kontroll ved grensene med skjult kontroll innad i hvert enkelt land.
- bidrar til å utvikle et internasjonalt politisk uterom utenfor rekkevidde av enhver reell demokratisk kontroll.
- bidrar til EUs unionsutvikling på et viktig område - og bindes av den samme unionsutviklingen i neste omgang.

I tillegg er Schengen-avtalen en "dynamisk avtale" på samme måten som EØS-avtalen. EU endrer stadig sitt eget rettsgrunnlag på alle områder gjennom å vedta nye direktiv og forordninger. Det skjer også på det sakfeltet som Schengen-konvensjonen omfatter.

Sjølve Schengen-avtalen er på drøye 100 sider, men det følges av et regelverk på flere tusen sider. Mye av regelverket er skjult for offentlig innsyn.

I sterk motsetning til dette:

Regelverket for den nordiske passunionen fikk plass på ett A4-ark - og innebar ingen av de konsekvensene som Schengen fører med seg.

Ikke bare idyll

Det er likevel feil å tro at det nordiske samarbeidet er bare idyll – i betydningen at det ikke fører oss på villspor. Det nordiske samarbeidet er naturligvis ingen garanti for at det fører oss i riktig retning – eller at det alltid gir gode og fornuftige resultater.

Sagt mest mulig sammenfattende:

Fram til 1980/85 bidro det nordiske samarbeidet til at vi bygde samfunn med i all hovedsak gode, solidariske velferdsordninger.

Etter 1980/85 har vi i de nordiske land lært av hverandre hvordan vi kan rive ned de samme velferdsordningene.

Men det ligger ingen tvang i det nordiske samarbeidet. I alle våre land står vi i prinsippet fritt til å legge om kursen. Vi er ikke del av noen utvikling der vi er bundet til andre nordiske land gjennom traktatforpliktelser vi ikke kan bryte ut av.

Grunnleggende konsekvenser av EU-samarbeidet (men ikke av det nordiske samarbeidet)

1. EU øker avstanden mellom dem som styrer og dem som blir styrt.

Det er ingen ting ved det nordiske samarbeidet som har slike konsekvenser. Avstanden mellom dem som styrer og dem som blir styrt har økt i alle nordiske land av grunner som ikke har noe med det nordiske samarbeidet å gjøre. Men EU og EØS forsterker slike tendenser kraftig.

2. EU vil fagforeninger og andre grasrotorganisasjoner møte sterkere motkrefter og ha lengre vei fram til dem som tar avgjørelsene.

Det er ingen ting ved det nordiske samarbeidet tilsier noe slikt. Tvert imot fins det eksempler på det motsatte. En fagforening som oppdager at i et nordisk naboland er det innført en lov som løser et viktig problem, vil enklere og mer målretta kunne ta kontakt med egne myndigheter enn om et norsk lovarbeid skulle starte fra null.

3. EU (og EØS) flytter makt ikke bare fra København til Bryssel, fra Stockholm til Brussel, men flytter også makt inne i det danske og svenske samfunnet, fra utkant til sentrum, fra grasrot til elite. Det er de sentralt plasserte elitene som har lettest for å nå fram til og i Brussel.

En slik virkning er bare i minimal grad til stede i det nordiske samarbeidet.

4. EU støper alt i samme form.

De løsningene som passer flertallet i EU, skal passe alle steder. EU-systemet er derfor noe langt mer enn et samarbeid om problem som det **må** samarbeides om. EU ensretter samfunnsutviklingen i Europa ved å krevne at de samme reglene skal gjelde overalt – uten hensyn til om de passer like godt overalt.

Noe slikt er overhode ikke tilfellet med det nordiske samarbeidet.

5. Det indre markedet bygger på en traktatfestet vekstøkonomi, der hardest mulig konkurranse mellom mest mulig likestilte bedrifter og firma skal gi raskest mulig økonomisk vekst.

Denne vekstøkonomien øker miljøproblemene, samtidig som mange nasjonale miljøtiltak må vike dersom de virker konkurransevridende og hindrer vareflyten over grensene.

Det nordiske samarbeidet har ingen slik traktatfesting av en bestemt økonomisk politikk. De nordiske økonomiene har samme økologiske slagside som ellers i Vest-Europa, men det skyldes politiske valg og ikke arten av det nordiske samarbeidet.

6. I de aller fleste internasjonale dragkamper har EU vært pådriver for en globalisering som tømmer nasjonale og lokale samfunn for herredømme over egen utvikling.

Alle nordiske land har også vært pådrivere for den globaliseringen som skjer innen rammen av WTO, IMF og Verdensbanken. Danmark, Sverige og Finland er i dag bundet til å følge EU-flertallet i alle slike sammenhenger. Det nordiske samarbeidet innebar ingen slike forpliktelser.

7. Utafor EU har Norge en tale- og forslagsrett i verdenssamfunnet som Danmark, Sverige og Finland mista da de ble medlem av EU.

Tale- og forslagsretten utad er blitt borte på alle områder der EU har overtatt beslutningsmyndighet fra medlemsstatene. Der forhandler EU-kommisjonen på vegne av medlemsstatene ved alle internasjonale forhandlinger. I en del internasjonale miljøsammenhenger har de siste norske regjeringene brukt tale- og forslagsretten utafør EU på eksemplarisk vis.

Denne tale- og forslagsretten ved internasjonale konferanser er en uvurderlig del av handlefriheten utafør EU. Det gjør den politiske kampen i Norge til et meningsfullt prosjekt for langt flere mennesker enn om regjeringene våre – kanskje, kanskje ikke – skulle føre fram ei tilsvarende linje djupt inne i EUs uoversiktlige irrganger.

Det var ingen ting ved det nordiske samarbeidet som berørte tale- og forslagsretten ellers i verdenssamfunnet. Ofte fant nordiske regjeringer det praktisk og naturlig å opptre som en fast gruppering internasjonale sammenhenger, men det var ut fra en sjølstendig vurdering fra hver enkelt regjering.

EU som en blanding av mellomstatlig og overstatlig

Jeg minner om den språkbruken jeg har lagt til grunn:

Jeg kaller samarbeidet **overstatlig** dersom statene kan bindes mot sin vilje.

Jeg kaller det **mellomstatlig** dersom statene har beholdt sin suverenitet og bare bindes av de vedtak de sjøl har gått inn for.

Eksemplet EU:

EU har vært en blanding av mellomstatlig og overstatlig.

- EU er mellomstatlig overalt hvor medlemsstatene har en vetorett
- EU er overstatlig overalt hvor en medlemsstat kan stemmes ned av et flertall

Romatraktaten gjorde handelspolitikken, f.eks. tollsatsene, og landbrukspolitikken overstatlig.

Hver ny traktatendring har gjort EU mer overstatlig og mindre mellomstatlig.

- Enhetsakten 1986
- Maastrichttraktaten 1991
- Amsterdamtraktaten 1997
- Nicetraktaten 2000
- Konventforslaget 2003

Det fins ulike varianter av overstatlighet – der noen varianter provoserer den nasjonale suvereniteten mer enn andre.

Som illustrerende eksempel vil jeg bruke **EUs miljøregler** som er av to slag:

1. – det fins regler for produkter (regler som stiller miljøkrav, helsekrav, sikkerhetskrav). Alle slike krav innebærer **totalharmonisering**: ingen land kan ha strengere krav enn dem som EU fastsetter. Det vil si at EU kan tvinge et land til å svekke sin miljøpolitikk – eller til å nekte et land til å skjerpe miljøpolitikken ut fra nasjonale hensyn og vurderinger. Det er en sterkt provoserende form for miljøpolitikk.
2. miljøregler som ikke stiller krav til produkter, men fastsetter standarder for utslipp, kvalitet på drikkevann og badevann, o.l. Her stiller EU **minstekrav**: Alle EU-land kan innføre strengere krav.

Slike minstekrav er også overnasjonale i EU. Ingen land kan gå under minstekrava, og de fleste av dem kan fastlegges ved flertallsvedtak. Men slike minstekrav er langt mindre provoserende enn krav om totalharmonisering.

En personlig synspunkt

Internasjonalt samarbeid er nødvendig, og noen ganger bør det være overnasjonalt

Overnasjonale ordninger er nødvendige, men hvis de skal være forenlige med demokratiske samfunnsforhold må overnasjonalitet bare omfatte det som er mest nødvendig. EUs overnasjonalitet griper inn på alt for mange saksområder - og den begrenser nasjonal handlefrihet på feil saksområder.

Forpliktende internasjonalt samarbeid er for eksempel nødvendig for å løse de globale miljøutfordringene. Det hadde vært en fordel om Kyoto-avtalen var overstatlig slik at USA ikke kunne vri seg unna fra å dele ansvaret for klimaproblemene. Miljøstandarder som setter minstekrav, kan med fordel være overstatlige. Det samme gjelder minstekrav og innen arbeidslivet. En skattlegging av rike land med sikte på en global omfordeling, krever en overstatlig ordning. I tillegg burde arbeidet for grunnleggende menneskerettigheter og for å hindre krig, ha ryggdekning i overstatlige institusjoner.

Dette er slik jeg ser det, det mest nødvendige. Internasjonal overstatlighet burde derfor begrenses til miljø, arbeidslivsstandarder, internasjonal skattlegging, menneskerettigheter og faren for krig.

DEL II: OVERSTATLIGHET I ANDRE INTERNASJONALE ORGANISASJONER

FN

FN er overstatlig på noen få punkter.

1. Sikkerhetsrådet kan sette i gang militære tiltak mot et land som går til angrepskrig. FN kan ikke pålegge medlemsland å delta i slike militære tiltak, men medlemsland plikter å avstå fra tiltak som kan hindre at FN-aksjonene settes ut i livet. Hvis sikkerhetsrådet går til ikke-militære sanksjoner, våpenembargo, oljeembargo o.l., plikter alle medlemsland å bidra til at sanksjonene blir effektive.
2. FNs generalforsamling vedtar med 2/3 flertall FNs budsjett og vedtaket forplikter medlemslanda til å bidra økonomisk etter den fordelingsnøkkelen som er vedtatt.

Verdensbanken

Det internasjonale valutafondet

1. Både Verdensbanken og IMF disponerer midlene sine etter flertallsvedtak. I den forstand er det overstatlige med hensyn til de beslutningene som fattes.
2. Vedtak i Verdensbanken og IMF begrenser stadig suvereniteten til de statene som får hjelp eller støtte. Når det skjer, er de to instansene overstatlige i den forstand at stater ikke kan verge seg mot konsekvensene av vedtak i Verdensbanken og IMF. For å få hjelp, må de føye seg etter de krav som stilles. Godtar de ikke krava, får de ingen hjelp.

I Verdensbanken og IMF stemmes det, og flertallet bestemmer. Men ikke alle land har like mange stemmer. Tallet på stemmer avgjøres av hvor stor del av grunnkapitalet landet har skutt inn. I IMF har USA 24 prosent av stemmene og de femten EU-statene 29 prosent – til sammen 53 prosent. I Verdensbanken har USA 16 prosent av stemmene og de femten EU-statene til sammen nesten 26 prosent av stemmene – til sammen 42 prosent. Det betyr at også i Verdensbanken er det i praksis umulig å få gjennom vedtak som USA og EU-statene er motstander av.

På 1980-tallet f.eks. utnytta Verdensbanken gjeldskrisa til å tvinge flest mulige land inn i samme form – ei form med mest mulig markeds og minst mulig samfunnsmessig styring. Krav om såkalt ”strukturelt tilpassing” ble satt som vilkår for enhver hjelp fra Verdensbanken og IMF, Det internasjonale valutafondet.

60 land ble utsatt for slike krav på 1980-tallet. All regulering av priser og lønninger måtte vekk, offentlige utgifter måtte kuttes, alle subsidier på mat og andre basisvarer måtte fjernes, handelen liberaliseres, statsbedrifter og offentlige tjenester privatiseres. Kuttene i offentlige utgifter gikk hardest utover skole- og helsetjenestene, de mest grunnleggende forutsetningene for økonomisk utvikling.

Det var i stor grad privat gjeld til utlandet som hadde eksplodert i den tredje verden på 1970-tallet, ikke statlig gjeld. Men IMF og Verdensbanken hadde i sin makt å drive dobbelt bokholderi: staten måtte ta ansvar for all gjeld til utlandet. Mens gjeldsforpliktelsene ble nasjonalisert, ble samfunnsøkonomien privatisert.

Maktbruk gjennom IMF og Verdensbanken

USA og EU bruker IMF og Verdensbanken aktivt for å sikre dumpingsalget sitt på verdensmarkedet. Land som havner i valuta- eller gjeldskrise, må f.eks. ta vekk toll på importsukker for å få de lån som trengs for å komme ut av krisene. Det skjedde med Moçambique i 1999, ett av verdens fattigste land etter tiår med borgerkrig. Regjeringen i Moçambique hadde prøvd å støtte innenlandsk sukkerproduksjon også på andre måter, men ble satt under hardt press fra IMF og Verdensbanken.

WTO

WTO har derimot ingen formelle regler for hvordan beslutninger tas - utover et illusorisk prinsipp om at vedtak fattes ved konsensus. Det er lett å skjønne at når 145 stater møtes - og alle avgjørelser må være enstemmige – vil mektige land sørge for at det foregår mye i kulissene og bak lukkede dører.

Makt-trekanten USA-EU-Japan har i praksis ivarettat interessene sine gjennom kompromisser seg i gjennom. Deretter har kompromisset blitt tvunget i gjennom ved tosidig kjøp og press fra de tre sterke overfor svakere land.

På de store WTO-konferansene skjer det parallelle forhandlinger på et utall av saksfelt. Selv på de største WTO-konferansene – som den i Seattle i 1999 og i Doha i 2001 – stiller de fleste u-land med så små delegasjoner at de bare kan delta på noen av de forhandlingsmøtene som til enhver tid foregår. Da blir det fort et problem for dem at WTO opererer med en knallhard disiplin: har du ikke protestert på et

møte, ødelegger du ikke enigheten ved å protestere i plenum. Og har du ikke vært på et arbeidsmøte, har du ingen rett til å gå mot det standpunktet som møtet gikk inn for.

I tillegg får gjenstridige land spesialbehandling i mindre grupper der alle andre er enige. Når ei slik gruppe har samla seg om et felles synspunkt, presenteres enigheten for plenum som et kompromiss som ikke kan røkkes.

Det var disse strategiene som skar seg i Seattle i 1999 fordi u-landsfronten ikke lot seg splitte – og fordi de USA, EU og Japan ikke var enige nok på forhånd. I Doha i 2001 var u-landsfronten lettere å splitte – og de tre sterke var bedre forberedt.

Det demokratiske mot-eksempel - eller den gang Colombia lærte verden demokrati

Hvordan kan halvannet hundre land fatte vedtak slik at de store og mektige ikke overkjører de små og svake? Dette er et grunnspørsmål i diskusjonen om hvordan en kan organisere verdenssamfunnet demokratisk – eller for ikke å ta i alt for hardt: slik at noen minstemål av demokrati er oppfylt.

De fleste vil erkjenne at WTO er et vrengebilde på internasjonalt demokrati. Men internasjonale forhandlinger kan foregå helt annerledes – også med dagens maktforhold mellom rike og fattige land. Det viste en miljøvernminister fra Colombia i januar 2000.

Det skjedde under forhandlinger som var like viktige, like vanskelige og der uenigheten var like stor som i WTO. Forskjellen var at forhandlingene ble organisert helt annerledes – med en fast vilje til at alle land skulle delta mest mulig på like fot og med samme mulighet til å ha oversikt over hva som foregikk under forhandlingene.

Dette oppsiktsvekkende demokratiske moteksempel fant sted i sluttfasen av forhandlingene om den såkalte "biotrygghetsprotokollen". Denne FN-protokollen handler blant annet om hvordan internasjonal handel med genprodukter (frø, planter, fôr og mat) skal foregå.

Forhandlingene starta i 1996 og varte i fire år. Utgangspunktet var vanskeligst mulig. USA sto steilt på at det skulle være full frihandel med alle slags genmodifiserte produkter. For å sikre slik frihandel skulle det ikke være noen som helst krav om at genprodukter skal merkes.

Motsetningene var store – så store at forhandlingene kunne ha brutt sammen. Men så overtok Colombias miljøvernminister, Juan Mayr Maldonado, som forhandlingsleder. Han overtok i februar 1999 og fikk på plass et helt nytt forhandlingsopplegg. Som det sies i årsrapporten fra UNDP (FNs utviklingsorganisasjon) for 2001: *"Med en kombinasjon av åpne, innovative metoder og en aktiv, upartisk forhandlingsleder kunne en av de mest omstridte forhandlingene i internasjonal rett føres fram til en lykkelig slutt."*

Statene ble gruppert – ikke etter verdensdel eller inntekt – men etter interesser og standpunkter. Deretter valgte gruppene talspersoner som møtte til forhandlinger på vegne av gruppene sine. Store grupper hadde flere talspersoner enn små grupper. Siden de fleste u-land sto sammen i ei gruppe, hadde de mange talspersoner i forhandlingene. U-land med andre oppfatninger slutta seg til andre grupper.

Men det viktigste var at forhandlingene mellom talspersonene ikke foregikk bak lukkede dører. Alle statene kunne ha observatører i det rommet der forhandlingene foregikk. Alle kunne derfor selv høre hva som ble sagt. Ingen var prisgitt hvordan gruppas talsperson valgte å rapportere tilbake.

Delegasjonene fra de frivillige organisasjonene og for andre internasjonale organisasjoner enn FN, kunne følge forhandlingene direkte på storskjerm i et nabolokale. På det avsluttende møtet i Montreal i januar 2000 slapp de inn i selve møterommet.

Som UNDP-rapporten konkluderer: Denne framgangsmåten gjorde det mulig å balansere mot hverandre tre hensyn som ofte står i motsetning til hverandre:

- å la alle land delta i forhandlingene,
- å holde de stramme tidsrammene som slike forhandlinger nødvendigvis må ha,
- og å sikre innsyn og åpenhet slik at alle delegasjonene visste hva som foregikk.

Resultatet av forhandlingene ble også oppsiktsvekkende: Import av genvarer kan det enkelte land regulere etter egen nasjonal lovgivning – og lovgivningen kan legge føre-var-prinsippet til grunn. USA ble til slutt helt isolert – og hadde støtte fra sju land med 126 land mot seg. Norge spilte en avgjørende rolle for å få til dette flertallet. Men det er en annen historie.

Klar norsk tale utafor EU

Hilde Frafjord Johnsen: *"Akkurat nå er jeg veldig glad for at jeg ikke er med i EU. Da hadde det vært helt umulig å spille den rollen vi har gjort i disse forhandlingene."* (Dagsavisen 3.9.02)

Utafor EU har Norge en tale- og forslagsrett i verdenssamfunnet som Danmark, Sverige og Finland for lengst har mista. Den store FN-konferansen om miljø og utvikling i Johannesburg i august 2002 er det ferskeste eksemplet.

Sluttklæringen fra FN-toppmøtet i Johannesburg skulle ha med en setning om at framtidige miljøavtaler må være forenlig med handelsreglene til WTO - altså i praksis underordnes WTO-reglene. Det var det først bare Norge og Etiopia som reagerte på - mens USA, EU og hele u-landsblokken (G77) sto på den andre sida. Slaget syntes tapt, men iherdig innsats fra den etiopiske miljøvernministeren fikk enkelte u-land til å bryte ut. Etter hvert fulgte hele u-landsblokken etter, mens Sveits lenge var eneste i-land som var på Norges side. Etter timelange interne diskusjoner snudde til slutt EU-delegasjonen.

Det var danske forhandlere som leda EU-delegasjonen siden Danmark hadde formannskapet i EU høsten 2002. Men den danske delegasjonslederen kunne ikke framføre andre synspunkter enn det som var flertallssynet innen EU-delegasjonen.

Ingen endelig miljøseier

Uten innsatsen til Norge og Etiopia ville handelsreglene til WTO nå hatt forrang framfor alle internasjonale miljøavtaler. Det ville vært et dramatisk nederlag for den globale miljøkampen. Men noen miljøseier var det likevel ikke. Det er f.eks. ikke vedtatt at miljøavtaler og WTO-regler likestilles. Det eneste som skjedde, er at den halve setningen om at "miljøavtaler må være forenlig med WTO-reglene", ble tatt ut.

Dermed er forholdet mellom miljøavtaler og WTO-regler like uavklart som før. Og som før vil USA sette mye inn på å få til "handel for enhver pris". Det betyr at kampen fortsetter på enhver arena som velger å føre kampen på. Det var det Norge og Etiopia oppnådde i Johannesburg.

Ingen ny rolle

Den aktive norske rollen i internasjonale forhandlinger er heller ikke ny. Den danske EU-tilhengeren Lone Dybkjær oppdaga det så tidlig som i november 1995. Da sa hun i EU-parlamentet: *"Kun fordi Norge står utenfor og kunne opretholde et lignende forslag, kunne det behandles. Jeg har varmt støttet Norges medlemskab. Dette er desværre et eksempel på, at det var godt, at Norge ikke blev medlem. Det var godt for miljøet i hvert fald."*

Bakgrunnen var at Danmark og Sverige prøvde å fremme et forslag om å forby eksport av farlig avfall fra i-land til u-land. Det skjedde innen rammen av Basel-konvensjonen, en internasjonal konvensjon som regulerer transport på verdenshavene.

Men forslaget ble stemt ned i EUs Ministerråd. Danmark og Sverige ville likevel fremme forslaget innen Basel-konvensjonen – men fikk beskjed fra EU-kommisjonen at i så fall ville EF-domstolen sette dem på plass. Saken løste seg ved at Norge la fram det forslaget som Danmark og Sverige ikke lengre kunne fremme. Og fikk det vedtatt noen år seinere fordi flertallet i EU hadde snudd.

Ikke første gang

Danmark har også tidligere måttet gå til Norge for å få fram synspunktene sine i internasjonale sammenhenger. Første gang det ble offentlig kjent, var på den store miljøkonferansen i Rio de Janeiro i juni 1992. Der ville Danmark ta opp forslag om en internasjonal konvensjon for transport av radioaktivt avfall. Danskene la først fram forslaget internt i EU. Der ble forslaget stemt ned – og det danske utenriksdepartementet gikk derfor - i all hemmelighet - til svensk UD og norsk UD for å be Sverige og Norge om å fremme forslaget. Det skjedde.

Hvem skal de gå til hvis ...

I 1992 var det grunn til å spørre: hvem skal danskene gå til om Sverige og Norge følger Danmark inn i EU?

I 1995 var det grunn til å spørre: hvem skal danskene og svenskene gå til dersom også Norge blir medlem av EU?

EU splitter i dag de nordiske land i mange internasjonale sammenhenger. Det nordiske samarbeidet har derfor mer problematiske vilkår enn før. Det gjør det ikke mindre viktig.